

Brooklyni szerelem

Donna — „A foin lass” — *mi prega* — „bodders me”: vajon a nagy Canzone mekkora hányada irodalmi konvenció? És mi történik, ha a tartalmát elmozdítjuk a *volgari eloquentia*, a köznapi beszéd felé? A nyelvezet egy adott időt és helyet jelöl: Brooklynt: az 1930-as éveket. Guido *stil nuovó*-ja állítólag az 1290-es évek firenzei köznyelvén alapult, de sajnos erről nem rendelkezünk hangfelvételes bizonyítékokkal. Zukofsky körülbelül 1938-ban készült változata komikus remekmű és négyrétű kommentár: Guido Canzonéjáról, Pound 1928-as és 1934-es változatairól és végül arról, hogy milyen mértékben támaszkodhat a filozofikus dal az amerikai helyi dialektusra. Az irodalomtörténészek gördülékenyen mondják a magukét, ha a nyelvről van szó. Beszédet versbe önteni annyit tesz, mint egy beszélőt elképzelni, megszemélyesíteni.

A FOIN LASS BODDERS

A foin lass bodders me I gotta tell her
Of a fact surely, so unrurly, often'
'r' comest 't can't soften its proud neck's called love mm ...
Even me brudders dead drunk in dare cellar
Feel it dough poorly 'n yrs. trurly rough 'n
His way ain't so tough 'n he can't speak from above mm ...
'n' wid proper rational understandin'
Shtill standin' up on simple demonstration,

My inclination ain't all ways so hearty
 Provin' its boith or the responsible partry
 Or what its vertus are to be commandin'
 The landin' coincidin' with each gyration
 Or if prostration makes it feel less tarty
 Or't' sumthin' to be seen by any smarty.

In that extenshun where memory's set up
 Looove takes position, in condition right, till
 It's light's diffusion from a penumbra
 Of Mars' contention makes it stay het up
 Wid such ignition, recognition, title,
 The soul goes choosin' clothes, the heart longs sombre —
 Once in that likeness it is cumprehended
 Commended possible to the intellective
 Faculties, subject ov place, and dhare abidin'
 In such dimension whatev'r force betidin',
 For so its quality has not descended
 So splendid, perpetually effective,
 Not so elective, but to thought subsidin'
 Because othrewise it can't go presidin'.

No, it ain 't vertue tho it is that comin'
 Out as perfection, in connection righted
 Not az benighted mind, you fell 't I tell you,
 Beyond desert, you know it's justice — hummin'
 Wid predilection worth correction blighted,
 Somewut poor-sighted — its weakness, friends tell you —
 Often it is such vertue 'ts death approaches
 If 't poaches so its pow'rr plods and iz halted
 In no wise vaulted but wid contr'ry weight you're
 Surprised, not that it were opposite nature
 Only a slight lack of perfection encroaches,
 And such as no man can say 't's chance defaulted
 Or that loove 's bolted from its lordly stature
 Worth the same, forgotten all nomenclature.

Living it ranges when its will is flaunted
Far beyond measure, from born treasure turnin',
Then not adornin' itself with rest ever
Moves so it changes color, laughs till 't weeps — haunted
Its image's seizure 'n' fear, an' leisure yearnin',
Scarcely sjournin' in one place tho ever
You'll see that he was where worthy folk throve; the
New love, the quality 't has, moves to such sighing
So that descreying the thing's place man causes
Such clamour to rise, fired his passion pauses;
No one can know its likeness who don't prove the
Fact, love won't move tho it draws t' himself, aye 'n'
It don't go glying off to beds ov roses
Nor certainly to pick large or small posies.

Like his own sweetheart's is love's disposition
So that his pleasure it seems has her assurance,
Breaking with durance to stand where he surges,
Not that the fleet darts of beauty lack vision,
Rather tried measure of fear is your pure answer
to man's prurience when high spirit urges: —
And no one's able to know love by its features,
Complete ewers of whiteness aim to contain it,
Whose ears retain it the same don't see 'ts figure,
Coming from it man's led eye on love's trigger
Away from colour and apart from all creatures
Where sutures in darkness take the light, plane it,
Fraud can't sustain it, say faith is love's rigour
So that kindness comes forth but from his vigour.

You may go now assuredly, my ballad,
Where you please, you are indeed so embellished
That those who've relished you more than their salad
Days'll hold you hallowed and away from shoddy —
You can't stand making friends with everybody.

Louis Zukofsky

Ha az ember már túltette magát a bonyolultság felett érzett döbbenetén — 1a és 1b, 2a és 2b, 3a és 3b azonos hangokat használnak, belső rím van a 2-esekben, és kapcsolórím a 2-től a 3 közepéig —, lassan rájön, hogy a rímelés mintegy vonzza a köznapi megfogalmazást. Ez az óraláncát csörgető beszélő rövid egységekben gondolkodik, és megállíthatatlanul dől belőle a szó. Mivel Pound annak idején megérezte, hogy a beszéd és a pontosság eltérnek egymástól, nem engedett a rímelés kívánalmainak, mert az zavarta a pontos kifejezést: ehelyett magasröptű irodalmi ujjgyakorlatban igyekezett felidézni a precizitás benyomását:

A lady asks me
                                   I speak in season
 She seeks reason for an affect, wild often
 That is so proud he hath Love for a name
 Who denies it can hear the truth now ... (1934)

[Egy úrhölgy kérdez
                                   felelek szépen
 Tűnődik éppen, mért egy — gyakran vad — érzés,
 Mely büszkén Szezelem nevet visel
 Ki tagadja, hallja a valót ... (Bendes Rita ford.)]

Ez a változat (a 36. Cantóból) az „affect” [ézés] szót technikai aurájával veszi körül, a „reason” [ok] szót a gondolkodót [reasoner] idéző tetőpontra csavarja, és az egyszótagú „wild” [vad] és „proud” [büszke] szavakra helyezi a hangsúlyt. Az 1928-as verzió [*Literary Essays*, 155-157] a következőképpen kezdődött:

Because a lady asks me, I would tell
 Of an affect that comes often and is fell
 And is so overweening: Love by name.
 E'n its deniers can now hear the truth ...

Ezt pedig, igen, azért ejtette Pound, mert a jambikus alap „tölte-
 lék”-szavakat igényelt; a „fell” [vad, áldáz] a rímtől és nem a vadságtól (az olasz szó *fero*, a *ferox*-ból) függ, a kettőspont pedig nem adja vissza a Büszkeség és a Szezelem neve közötti, Guidónál nyílt, egyértelmű kapcsolatot. Hogy valami *Cantók*-hoz illőt alakítson ki,

Pound az átírásnál elhagyta ezt az idiómát az egyes helyek pontossága kedvéért, de megőrizte az élő hang ízét azért, hogy elképzelhessünk valami eléggé speciális beszédmódot, „a társalgást a Cavalcanti-Uberti családban,” amely Pound sejtése szerint „ösztönzőbb [volt], mint a korszak toszkán polgári és egyházi köreiben [folyó társalgás].”

L. Z. nem szokott felhígult beszédmódot rögzíteni. „A foin lass” az „A”-9-en végzett munkájának a mellékterméke; az „A”-9 egy *dupla* Canzone, mely első részét tekintve Guido mintájába illik, összeollózott részleteinek forrása pedig H. Stanley Allen *Electrons and Waves: An Introduction to Atomic Physics* [Elektronok és hullámok: bevezetés az atomfizikába] (Macmillan, 1932) című műve, Marx *Tőkája* az Everyman’s Library fordításában (1932), a harmincas évek proletár bibliája, továbbá ugyanezen szerző *Value, Price and Profit* [Érték, ár és profit] című kötete (1935-ös kiadásban). A vállalkozást lehet, hogy Pound sugallta azzal a megjegyzésével, hogy 1290-ben Guido gondolatainak tónusa talán ugyanolyan felforgató erejű volt, „amilyen ma a Tom Paine-ről, Marxról, Leninről és Buharinról folytatott társalgás lenne egy methodista bankigazgatósági ülésen a Tennessee állambeli Memphisben.” Az „A”-9 első része legnagyobb részében dolgok kórusa szól, mintegy megtestesítve Marx futó látomását [*A tőke*, Everyman kiadás, p. 58.], miszerint ha a tárgyak beszélni tudnának, kifejtenék, mennyire elszakadtak az emberi használattól. Beszédmódjuk zsúfolt, elvont, nehézkes:

Hands, heart, not value made us, and of any
 Desired perfection the projection solely,
 Lives worked us slowly to delight the senses,
 Of their fire you shall find us, of the many
 Acts of direction not defection — wholly
 Dead labor, lowlier with time’s offenses,
 Assumed things of labor powers extorted
 So thwarted we are together impeded —
 The labor speeded while our worth decreases —
 Naturally surplus value increases
 Being incident to the pace exhorted:
 Unsorted, indrawn, but things that time ceded
 To life exceeded — not change, the mind pieces
 The expanse of labor in us when it ceases.

Ez a stanza, a két év (1938-40) munkáját felemésztő öt-plusz-codában a harmadik, a következő rímhálózatot eredményezte:

_____value_____any
 —perfection—projection solely
 _____slowly_____senses
 _____you shall_____many
 —direction—defection wholly
 —lowly_____—offenses
 _____—extorted
 --thwarted_____—impeded
 —speeded_____—decreases
 _____—increases
 _____—exhorted
 --sorted_____—ceded
 —exceeded_____—pieces
 _____—ceases.

Egy évtizeddel később, újabb kétévi munka (1948-50) eredményeképpen a rímek közötti helyekre új szóképletet illesztett, ezúttal Spinoza *Etikájából* (ugyancsak *Everyman* kiadás); így az „A”-9 második felében az alábbiakat olvashatjuk:

Virtue flames value, merriment love — any
 Compassed perfection a projection solely
 Power, the lowly do not tune the senses;
 More apt, more salutary body moves many
 Minds whose direction makes defection wholly
 Vague. This sole lee is love: from it offences
 To self or others die, and the extorted
 Word, thwarted with eyes open; impeded
 Not by things seeded from which strength increases;
 Remindful of its deaths as loves decreases;
 Happy with the dandelion unsorted,
 Well-sorted by imagination speeded
 To it, exceeded night lasts, the sun pieces
 Its necessary nature, error ceases.

Nemcsak ugyanazokat a rímelő hangokat ismerhetjük fel, de legtöbb esetben ugyanazokat a szavakat is, és a kis számú változtatásnak többnyire jelentősége van; így például igen helyénvaló, hogy az új canzonében, amely témáját az „érték”-ről (*value*) a „szerelem”-re (*love*) változtatta, az „increases” és „decreases” szavak is helyet cseréltek, és a művezetői „exhorted” helyén „the dandelion unsorted” áll. (Az „A”-9 második felében minden stanzában van egy virág, de az első rész gépi környezetében semmi sem terem meg.)

Noha minden egyes versszakban 26 kulcsszót, és „154 szótagból 52-t” leköt a képlet, mindezek ellenére lehetségesnek bizonyult a stanzát, mi több, az egész canzonét, teljesen átfordítani. Így megsemmisítve és újra összerakva, olyasmi ez, mint egy lovat egészen megfordítani az állásban anélkül, hogy kivezetnénk belőle. (A vers ugyanakkor azt is sejteti, hogy hasonló erőfeszítéssel az emberi sorsöt is meg lehetne fordítani.)

E munkálatok korai szakaszával egyidőben a „Foin lass” tulajdonképpen *jeu d'esprit* volt: „megkönnyebbülés”, ahogy Zukofsky mondta egy 1940-ben írt előszóban, és a szövegen jól érezni, milyen jól elszorakozott vele. (Költőnk számára ez úgy volt szórakozás, ahogy megkönnyebbülést jelent négytáblás szimultánt játszani húsztáblás után.) Ugyanakkor rutint is szerzett e nehéz formában, érezni kezdte a Cavalcanti-művet, és lassan megszabadult Ezra Pound kifejezőmódjától és retorikájától, amely szervesen hozzátartozott Guido Canzonéjához, amikor azzal Zukofsky először találkozott. Nem mintha Pound végleg kikerülne látókörünk-ből; 1940-ben Zukofsky kiadta a huszadik század könyvészetileg egyik legritkább kiadványát: ez a mindössze 55 példányban megjelent, stencilezett segélycsomag az „A”-9 első felének megértését volt hivatva segíteni, és a következőket tartalmazta: egy Marx- és Allen-idézetgyűjteményt, egy oldalnyi matematikai fejtegetést, amellyel itt most nem foglalkozunk, Guido szövegét, Pound két verzióját, a „Foin lass”-t, az „A”-9 stanzákat és az utóbbi prózában „újramondott” változatát. Ezzel az volt a szándéka, mondta, hogy az „A”-9 75 sora „hét évszázad összekapcsolódó gondolatainak fényénél fluorszkáljon.” A fluoreszcencia akkor fordul elő, amikor a megfelelő összetételű anyagot láthatatlan sugarak érik, így ez a metafora egyrészt azt tudatja velünk, hogy az „A”-9 atomszerkezete különleges, sok minden szabad szemmel nem látható benne, más-

— mely utóbbi már készül e következő rímre:

in condition right, till
It's light's diffusion from a penumbra
Of Mars' contention makes it stay het up
Wid such ignition, recognition, title ...

Itt egyszerre nehéz abbahagyni az idézeteket. Zukofsky a szóra-koztatóan idiomatikus Riesmant abban a szembetűnő tekintetben szárnyalja túl, hogy a mondatát mozgásban tartja, mindegyik kifejezése előre nyúl a következőért. Ez azzal jár, hogy a rím-szavak a kifejezések végén állnak; Riesmannál is megvan minden rím, de keresni kell őket.

Zukofsky még ennél is finomabban játszik a köznapai jelentésekkel. Így Cavalcanti azt mondja, hogy az az árnyék, amelyen a fényes Szerelem formát ölt, Marstól jön és itt marad: *e fa demora*. Zukofsky dörzsölt vagánya számára azonban a Loove marad itt, méghozzá begerjedve [*het up*], s ez a jelentés szilárdan beékelődik a megelőző rím, „set up” és az utána következő szó, „ignition” (gyújtás) közé, és Miszter Nagyokos persze ismeri ezt a szót, hiszen az utcán hemzsegnék az autók. Ez a beszélő nem hagyja elfelejtőnünk azt, aminek ő állandóan a tudatában van: az égető izzást a nadrágjában.

Az már más kérdés, hogy feltételezzük-e Miszter Nagyokosról, hogy e stanzában később a „perpetually effective”, vagy a következőben a „forgotten all nomenclature” kifejezéseket használja; Zukofsky maszkja sincs erősebben feltéve mint Swifté. A negyedik stanzára már vagy átváltozott a beszélő, vagy pedig rojtos-cikornyásra dumálta magát:

Scarcely sojournin' in one place tho ever
You'll see that he was where worthy folk throve; the
New love, the quality't has, moves to such sighing
So that descrying the thing's place man causes
Such clamour to rise, fired his passion pauses ...

Nevezetes pillanat, amikor e szárnyalás visszapottyán a démotikus-ba:

It don't go flying off to beds ov roses
 Nor cerryntly to pick large or small posies.

A „posies” valószínűleg Guido *ponbco* „kicsi” szava hangzásának köszönhető:

E non si mova
                                   perch' allui si tirj
 E non s'aggirj
                                   per trovarj giocho
 E certamente gran saver ne pocho

„(A Szezelem) pedig nem mozog, hanem mindent maga felé moz-
 dít; és nem kíván gyönyört keresni, és természetesen kis vagy nagy
 tudást sem.” Itt Pound először ezt írta:

Love doth not move, but draweth all to him;
 Nor doth he turn
                                   for a whim
                                   to find delight
 Nor to seek out, surely, great knowledge or slight.

1934-re Pound meggondolta a „knowledge” szót; a 36. Cantóban
 Guidót „a kísérletezéssel szerzett bizonyíték” oldalán akarta tudni
 Aquinói Tamás („Aquinói fejjel le a vákuumban” — Bendes Rita
 ford.) skolasztikus tudásával szemben; és különben is, a szerelem
 teljes élménye, hogy úgy mondjam, *testi jellegű*:

Nor yet to seek out proving
 Be it so great or small.

[De bizonyítékot sem (keres)
 Légyen bár kisebb vagy nagyobb.

Bendes Rita]

Ez kényesen tudós: a „proving” (bizonyít) itt a régi „testing”
 (lki)próbál) értelemben szerepel. (És mit jelent? Hogy a Szezelem
 nem fekszik le fűvel-fával?) Zukofsky a „prove” szót egy kicsit
 előbb becsúsztatja, ott, ahol Guidónál a „che non prova” van, és
 stanzáját mindentudó kacsintással fejezi be:

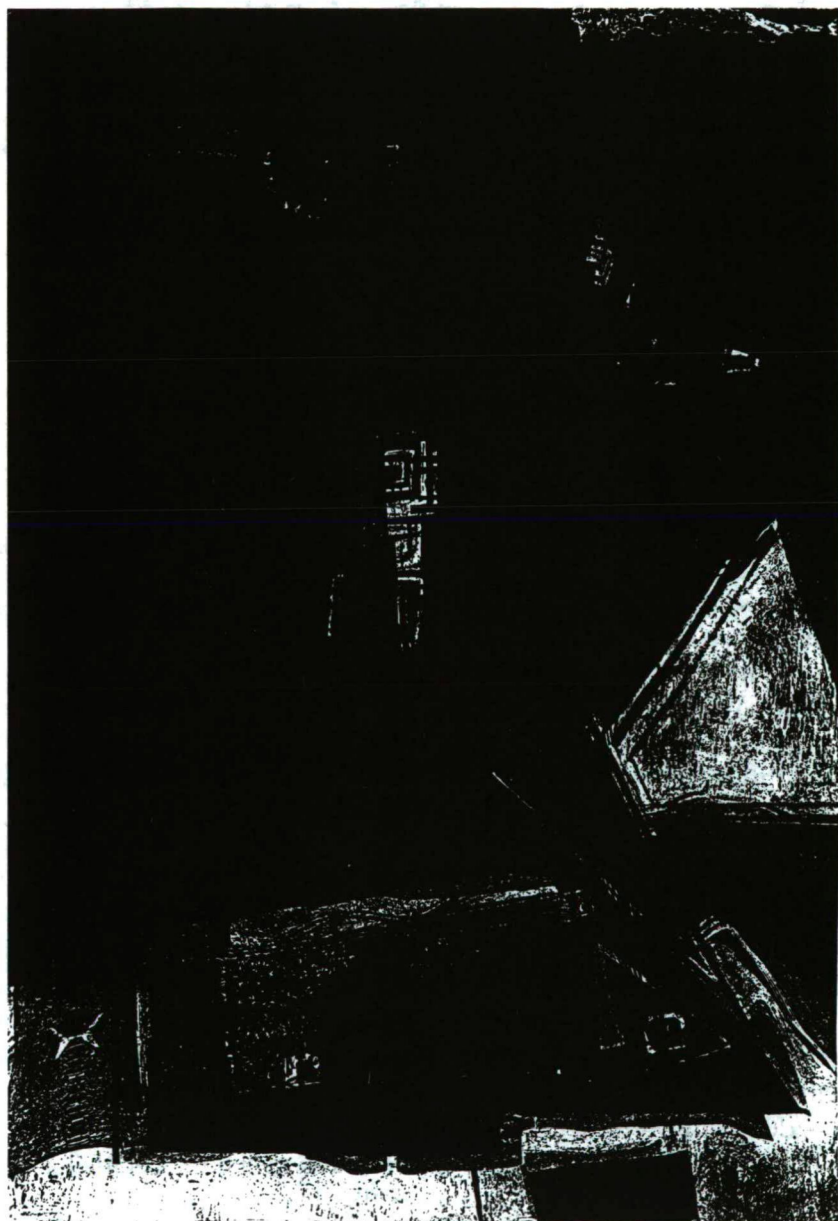
No one can know its likeness who don't prove the
 Fact, love won't move tho it draws t' himself, aye 'n'
 It don't go flying off to beds ov roses
 Nor certainly to pick large or small posies.

(A groteszk „aye 'n' ” rímpárjai a „flying” és a „sighing”).

A „Foin lass”-ban első olvasásra ragyogó arcátlanságai — „Provin its boith or to the responsible party” az apasági perek felhangjával; „Sumthin' to be seen by any smarty”; „You can't stand making friends with everybody” (Pound [1928]: „To stand with other / hast thou no desire”) — szúrnak szemet. Egyéb tekintetben ez a változat annyira bonyolult, hogy szemtelensége csak lassan, a tapogató ujjak alatt bontakozik ki, és ehhez állandóan, szorgosan össze kell hasonlítani a két Ezra Pound könyv tartalmával, nevezetesen Guido szövegével, a 36. Canto főhajtásával és a másik Ezratikus verzióval, amelyben a Champion és Lawes szellemeinek szóló ajánlás található. A „Foin lass” abban hasonlít a normatív Zukofsky-versre, hogy sokkal többet tartalmaz mint amennyi hely van benne. Valami négydimenziós topológiai csoda révén Zukofsky rutinosan univerzumokat hajtogatott össze gyufásdobozokba. Beérte azzal, hogy a kezdeti benyomás látszólag elmarad a költészet ígéretétől, s az olvasó csalódott szeme csupán a kockát veszi ki a hiperkocka mélyén. Idő és gondolat segíti a lassú kibomlást, és a végén még olyan szavaknak is utánanézőnk — névelőknek például —, amelyeket úgy véltük, ismerünk. Ez az élmény is ott fluoreszkál abban, ahogy Guido eltaszít mindent kivéve „persone ch' anno intendimento”: „You can't stand making friends with everybody.”

New York
 Szeged

1978.
 Hugh Kenner
 Fordította: Novák György

Haász Ágnes munkája